

Teachers' Psychological Processes After the Earthquake: A Journey of Hope, Meaning and Growth

Hulusi GENÇ, Ministry of National Education, ORCID ID: 0000-0002-2115-4776

Mehmet DEMİRHAN, Ministry of National Education, ORCID ID: 0000-0003-3053-8875

Yahya ŞAHİN, Fırat University, ORCID ID: 0000-0003-0647-4605

Ebubekir ŞAHİN, Ministry of National Education, ORCID ID: 0009-0009-5143-9068

Abstract

The purpose of this study is to examine the posttraumatic growth, meaning in life, and hope levels of teachers who experienced the earthquake and continued to work in the earthquake region. The research was designed using the relational screening model, in which the mediation effect was examined from structural equation models. The study group of research consists of 284 teachers who lived in the regions that experienced the February 6 earthquake with its devastating effects and continued to work in these regions in the following period. The Meaning in Life Scale, Trait Hope Scale, and Posttraumatic Growth Inventory were used as data collection instruments in the study. The data were analyzed using SPSS 25 and AMOS 24 programs. The results showed that there was a relationship between hope and posttraumatic growth in teachers, and meaning in life partially mediated this relationship. The results were discussed in relation to the literature and necessary suggestions were made.

Keywords: Earthquake, Trauma, Meaning of life, Hope

Inonu University
Journal of the Faculty of
Education
Vol 26, No 1, 2025
pp. 221-238
DOI
10.17679/inuefd.1536644

Article Type
Research Article

Received
21.08.2024

Accepted
04.03.2025

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Every year, millions of people are affected by severe storms, destructive earthquakes, floods, landslides and other disasters. Among these natural disasters, earthquakes pose the greatest threat to Turkey. Posttraumatic growth is defined as taking steps to self-actualize and make one's life more functional after the traumatic event. In posttraumatic growth, there are some changes in the life of the individual who has experienced trauma. These are positive changes in the belief system, relationships with other people, valuing life and realizing new possibilities. After posttraumatic growth occurs, individuals better understand the value of the day/moment, feel stronger, experience existential and spiritual differentiation, care more about the existence of loved ones, and take interpersonal relationships more seriously. It can be said that the ultimate goal in post-traumatic growth is to remain psychologically more resilient / robust, to be prepared for new experiences and to gain wisdom. In this context, it can be said that posttraumatic growth is related to the level of hope in individuals and the meaning they carry about life. Explanations of the concept of hope show that hope not only includes positive expectations but also shapes people's search for meaning and coping strategies. How people cope with difficult life conditions and how they evaluate this situation is related to the hope they have for life. Those with higher levels of hope may be less affected by stressors than those with lower levels of hope. Hope, however, can be a preventative force, enabling good outcomes after a traumatic event. Therefore, individuals' posttraumatic growth experiences are influenced by the concept of hope. According to Frankl (2009), the meaning of life is the basic, natural drive of human life. This motive is an innate force that includes life goals. Meaning in life emerges as an important factor for well-being. Therefore, in this study, the concept of posttraumatic growth and the concept of meaning in life were discussed together and the relationship between them was emphasized.

Purpose

In this regard, the aim of this study is to examine the post-traumatic growth, meaning of life and hope levels of teachers who experienced the earthquake and continued to work in the earthquake zone afterward.

Method

This study was designed to examine the status of hope, meaning in life, and posttraumatic growth among teachers who experienced the February 6 earthquake and continued to work in these regions afterward. This study is a correlational study in which a structural model was developed to address the relationships between hope and posttraumatic growth in teachers and to examine the mediating role of meaning in this relationship. The relational research model is a research method that investigates the relationships and causal links between variables. In this study, path analysis was used to determine the mediating role of other variables in the relationship between variables. Path analysis can be defined as an extended multiple regression analysis. In path analysis, which provides the opportunity to examine both latent and observed variables, more than one multiple regression analysis is used for variables that are related to each other.

Findings

There was a significant positive correlation between hope, growth, and purpose ($p < .001$). There is a positive and significant relationship between hope and posttraumatic growth among teachers in the earthquake region ($r = .33$; $p < .001$). Our results suggest that part of the effect of hope on posttraumatic growth is mediated by meaning. While the relationship

between hope and posttraumatic growth was ($r = .33$) in the first model, the relationship between hope and growth decreased to ($r = .29$) with the inclusion of meaning in the second model. These results indicate that there is a significant relationship between hope and posttraumatic growth among teachers in the earthquake region and that meaning plays a partial mediating role in this relationship.

Discussion & Conclusion

The relationship between hope and posttraumatic growth in earthquake survivor teachers was examined and it was found that there was a moderate positive relationship between these two variables. It can be said that the result of this study between hope and posttraumatic growth is consistent with the literature. Another finding of the study is that meaning in life partially mediates the relationship between hope and posttraumatic growth among earthquake survivor teachers. Although there is no research in the literature on which meaning in life mediates the relationship between hope and posttraumatic growth, there are studies in which these three concepts are discussed together. Considering the studies in the literature, it can be said that the findings of this study regarding the meaning of life are compatible with the literature.

Öğretmenlerin Deprem Sonrası Psikolojik Süreçleri: Umut, Anlam ve Büyüme Yolculuğu

Hulusi GENÇ, Milli Eğitim Bakanlığı, ORCID ID: 0000-0002-2115-4776

Mehmet DEMİRHAN, Milli Eğitim Bakanlığı, ORCID ID: 0000-0003-3053-8875

Yahya ŞAHİN, Fırat Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0003-0647-4605

Ebubekir ŞAHİN, Milli Eğitim Bakanlığı, ORCID ID: 0009-0009-5143-9068

Öz

Bu çalışmanın amacı depremi yaşayan ve sonrasında deprem bölgesinde çalışmaya devam eden öğretmenlerin travma sonrası büyüme, yaşamda anlam ve umut düzeylerini incelemektir. Araştırma yapısal eşitlik modellerinden aracılık etkisinin incelendiği ilişkisel tarama modelinde tasarlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 6 Şubat depremlerinde yıkıcı etkiye maruz kalan şehirlerde depremi yaşamış ve sonrasında da deprem bölgesinde görevine devam eden 284 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında veri toplama araçları olarak “Yaşamda Anlam Ölçeği, Sürekli Umut Ölçeği ve Travma Sonrası Büyüme Envanteri” kullanılmıştır. Veriler SPSS 25 ve AMOS 24 programlarıyla analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlar öğretmenlerde umut ile travma sonrası büyüme arasında bir ilişki olduğunu ve yaşamda anlamın bu ilişkiye kısmi olarak aracılık ettiğini göstermiştir. Elde edilen sonuçlar literatür bağlamında tartışılmış ve gerekli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Deprem, Travma, Yaşamda anlam, Umut

Inönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 26, Sayı 1, 2025
ss. 221-238

DOI
10.17679/inuefd.1536644

Makale Türü
Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi
21.08.2024

Kabul Tarihi
04.03.2025

Önerilen Atıf

Genç, H., Demirhan M., Şahin, Y. ve Şahin, E. (2025). Öğretmenlerin deprem sonrası psikolojik süreçleri: Umut, anlam ve büyüme yolculuğu. *Inönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 221-238. DOI: 10.17679/inuefd.1536644
Bu araştırma 2024 yılında Uluslararası bir kongrede sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

1. Giriş

Milyonlarca insan her yıl büyük fırtına, yıkıcı deprem, sel, heyelan vb. diğer afetlerden etkilenmektedir. Bu durum altyapıların ciddi şekilde zarar görmesine, maddi hasarlara, can kayıplarına ve bedensel-psikolojik rahatsızlıklara neden olmaktadır (Elçi, 2021). Bu doğal afetler arasında Türkiye için en büyük tehdit depremlerdir. Deprem kuşağı haritasına göre Türkiye yüz ölçümünün %92'si, nüfusunun ise %95'i deprem felaketi riski ile karşı karşıyadır (Doğan, 2013). Tüm diğer afetler gibi depremler de aniden ortaya çıkmakta, yıkıcılığının büyüklüğüne bağlı olarak verdiği zararlar birey ve toplum psikolojisini doğrudan etkilemekte ve travmaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Aykut, 2023).

Travma sözcüğü Yunanca kökenlidir ve şok geçirme, yaralanma manalarına gelen bir kavramdır (Horwitz, 2018). Bireyin gerçek veya korkutucu bir şekilde ağır yaralanma, cinsel saldırı ya da ölümle karşılaşması durumudur (APA, 2014). Travma bireyin hayatında dengesizlikler yaratır. Çoğu zaman birey, yaşama yeniden uyum sağlayabilmek için travmalarını ayırtmaya çalışır (Yalçın, 2022). Travmatik deneyimden sonra bireylerin neler yaşadığını anlayabilmek için kişiye ve duruma bir bütün olarak bakılması gerekir. Yaşanan olaydan sonra ortaya çıkabilecek sonuçlardan yalnızca olumsuz olanların değerlendirilmesi hâlinde bütünü görmek mümkün olmayacaktır (Sariso, 2012). Bu nedenle bireylerin travma öncesi yaşantılarında olduğu gibi olumlu gelişimlerin meydana gelebileceği de unutulmamalıdır (Tosun, 2023). Bu durumu Tedeschi ve Calhoun (2004) travma sonrası büyüme olarak ifade etmiş ve yüksek derecede/düzeyde zorlayıcı hayat olaylarıyla mücadele sonucunda oluşan pozitif değişiklikler şeklinde tanımlamışlardır.

Travma sonrası büyüme, yaşanan travmatik olay sonrasında bireyin kendini gerçekleştirmesi ve yaşamını daha işlevsel hâle getirmesi amacıyla adımlar atması olarak ifade edilmektedir (Joseph & Linley, 2005). Travma sonrası büyümede, travmayı yaşayan bireyin hayatında birtakım değişiklikler olur. Bunlar; inanç sisteminde, diğer insanlarla olan ilişkilerde, hayata değer vermede olumlu yönde değişimler ve yeni olanakların fark edilmesidir (İnci ve Boztepe, 2013).

İnsanlar doğumlarından itibaren belli başlı birçok kriz durumu ile karşılaşır. Bu stresli kriz durumlarından ise yeni şeyler kazanarak hayatlarına devam ederler (Sariso, 2012). Travma sonrası büyüme gerçekleşikten sonra birey yaşadığı günün/anın kıymetini daha iyi anlar, kendisini daha güçlü hisseder, varoluşsal ve manevi farklılaşma yaşar, sevdiği kişilerin varlığını daha fazla önemser, kişilerarası ilişkilerini daha fazla ciddiye alır (Tedeschi ve Moore, 2016).

Travmatik olayların hatırlanmasında kaçınmak yerine, acı verici olmasına rağmen olayları bilerek ve isteyerek hatırlama, yaşananlarla yüzleşme ve bu olumsuz durumların üzerine giderek mücadele etme yaşamı anlamlandırma açısından önemli olabilmektedir (Tosun, 2023). Bu sebepten travma sonrası büyüme, travmatik yaşantının doğrudan bir sonucu değildir. Birey, hayatın yeni gerçekleri ile yüzleşmek için mücadele ettiğinde ortaya çıkmaktadır (Çapkın, 2023). Travmatik tecrübelerin ardından, sarsılan temel inançların yeniden yapılandırılması sürecinde yaşama ilişkin yeni bakış açılarının kazanıldığı, olayların yeniden anlamlandırıldığı, olası krizlere karşı daha hazır olunduğu ve esnekliğin kazanıldığı bir tedavi süreci olarak görülebilir (Bal, 2023). Travma sonrası büyümede nihai amacın psikolojik olarak daha dayanıklı/sağlam kalabilmek, yeni yaşantılara hazırlıklı olabilmek ve bir bilgelik kazanmak olduğu söylenebilir (Dursun ve Söylemez, 2020). Bu kapsamda travma sonrası büyümenin bireylerdeki umut düzeyi ve yaşama dair taşıdıkları anlam ile ilişkili olduğu söylenebilir. Nitekim Çağlar (2023), Di Corrado, vd. (2022), Kardaş ve Tanhan (2018), Umer ve Elliot (2019) yaptıkları çalışmalarda umut kavramı ile travma sonrası büyüme kavramlarını birlikte ele almış ve aralarındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışmışlardır.

Umut kavramını insanlığın varoluşunun başlangıcına kadar götürmek mümkündür. Bireylerin hayatlarını devam ettirmelerini sağlayan ve iyi olma hâllerini güçlendiren önemli

kavramlardan biridir (Burhanoglu, 2021). Türk Dil Kurumu (2023) umut sözcüğünü “*ummaktan doğan duygu, umu, ümit*” “*olması beklenen ya da olacağı düşünülen şey*” olarak tanımlamaktadır. Umut bireylere güç veren, geleceğe uyum sağlamalarını kolaylaştıran, iyi oluşu destekleyen, çevresi ile sağlıklı ilişkiler kurmasına yardımcı olan, pozitif bakış açısı sağlayan ve yaşadığı anla ilgilenerek anlam bulmasını kolaylaştıran dinamik bir güçtür (Kemer, 2006). Staats ve Stassen (1985) ise umudu, gelecek ile ilgili beklenen olumlu/pozitif duyguların, beklenen olumsuz/negatif duygulara baskın gelmesi şeklinde ifade etmişlerdir.

Umut kavramı ile ilgili yapılan açıklamalar, umudun yalnızca olumlu beklentileri içermediğini aynı zamanda insanların anlam arayışlarını ve zorluklarla başa çıkma stratejilerini şekillendirdiğini de ortaya koymaktadır (Kuloğlu, 2023). İnsanların zorlu yaşam koşullarıyla nasıl başa çıkabildikleri, bu durumu nasıl değerlendirdikleri yaşama dair besledikleri umutla alakalıdır. Daha yüksek bir umut düzeyine sahip olanların daha düşük bir umut düzeyine sahip olanlara göre stres faktörlerinden etkilenme olasılığı daha düşük olabilir (Affleck ve Tennen, 1996). Bununla beraber umut, önleyici bir güç olabilir ve travmatik bir olaydan sonra iyi sonuçlarla karşılaşılmasına imkân sağlayabilir. Bu nedenle bireylerin travma sonrası büyüme deneyimleri umut kavramından etkilenir (Burhanoglu, 2021).

Bireylerin hayata bakış açısını ve travma sonrası deneyimlerini anlamada ele alınabilecek diğer bir kavram yaşamda anlamdır. Yaşamda anlam sosyologların, filozofların, ilahiyatçıların çalışma alanı olarak düşünülse de bireylerin ruh sağlığı üzerindeki ciddi etkileri nedeniyle psikoloji bilimi tarafından da araştırılmaktadır (Çebi, 2020; Ekşi vd., 2018; Ekşi vd., 2022). Frankl’a (2009) göre yaşamda anlam; insan yaşamının temel, doğal güdüsüdür. Bu güdü yaşam amaçlarını içeren insanın doğuştan getirdiği bir güçtür. Tarihin diğer dönemleri ile kıyaslandığında daha hızlı değişim gösteren bugünün dünyasında, bireylerin yaşamlarını anlamlandırmaları daha zordur. Günümüz dünyası bireylere daha çok seçenek sunmakta, bu seçenek çokluğu bireylerin yaşamlarında anlam sağlayacak kaynaklarda karar kılmalarını zorlaştırmaktadır (Demirbaş, 2010). Yaşamda anlam, iyi oluş için önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Anlamın işlevselliği bireylerin olaylara karşı müdahale stratejilerine yardımcı olabilmektedir (Steger ve Kashdan, 2013). Bu nedenle bu çalışmada deprem sonrası süreçte bu bölgelerde çalışan öğretmenlerin travma sonrası büyüme, yaşamda anlam ve umut düzeylerinin ilişkisi ele alınmıştır.

Merkez üssü Pazarcık/Elbistan (Kahramanmaraş) olan 7.7 ve 7.6 büyüklüğünde on bir ilde etkili olan depremlerde, resmî kayıtlara göre 50.783 kişi hayatını kaybetmiş, 115.353 kişi yaralanmıştır (AFAD, 2023). Depremin büyüklüğü ve yaşanan maddi-manevi kayıplar büyük bir toplumsal travmaya neden olmuş, bölgede yaşayan herkes gibi öğretmenlerde de önemli etkiler bırakmıştır. Öğretmenler görevleri gereği büyük bir kitle/öğrenci grubu ile muhatap olmaktadır. Dolayısıyla hem kendi travmalarından hem çocukların travmalarından etkilenebilmekte ve/veya onları etkileyebilmektedir. Bu nedenle sahada aktif olarak görev yapan öğretmenlerin psikolojik sağlamlığı çok önemli olup doğrudan eğitim-öğretim ortamını etkileyebilmekte, gelecek nesillerin sağlıklı yetişebilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Depremi birebir yaşayan öğretmenlerde depremin ne tür psikolojik etkiler bıraktığını, bunların sahadaki yansımalarını, travma ve tepki sürecini inceleyerek ortaya koymak bu çalışmayı oldukça önemli kılmaktadır. Bu açıdan gerçekleştirilen çalışmanın amacı depremi yaşayan ve sonrasında deprem bölgesinde çalışmaya devam eden öğretmenlerin travma sonrası büyüme, yaşamda anlam ve umut düzeylerini incelemektir. Bu amaçla şu alt amaçlara cevap aranmıştır.

1. Umut ve travma sonrası büyüme arasında ilişki var mıdır?
2. Umut ve travma sonrası büyüme arasında ilişkide yaşamda anlamın aracı rolü var mıdır?

2. Yöntem

Bu araştırma, 6 Şubat depremini yaşayan ve sonrasında bu bölgelerde çalışmaya devam eden öğretmenlerin umut, yaşamda anlam ve travma sonrası büyümeye ilişkin durumlarını incelemek için tasarlanmıştır. Bu çalışma öğretmenlerde umut ve travma sonrası büyüme arasındaki ilişkileri ele almak ve bu ilişkide yaşamda anlamın aracı rolünü incelemek için yapısal bir modelin tasarlandığı ilişkisel bir çalışmadır. İlişkisel tarama modeli, değişkenler arasındaki ilişkileri ve nedensel bağlantıları araştıran bir tarama yöntemidir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2008). Araştırmada değişkenler arası ilişkide başka değişkenlerin aracı rolünü ortaya koyan yol analizi yapılmıştır. Yol analizi kapsamı genişletilmiş çoklu regresyon analizi olarak tanımlanabilir (Schumacker ve Lomax, 2010). Hem gizil değişkenleri hem de gözlenen değişkenleri inceleyebilme (Byrne, 2010) olanağı sunan yol analizinde birbiri ile ilişkili olan değişkenlere dair birden fazla çoklu regresyon analizi kullanılır (Çokluk vd., 2016).

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 6 Şubat depremini, depremi yıkıcı etkileriyle birlikte hissedilen bölgelerde yaşayan ve daha sonraki süreçte de bu bölgelerde görev yapmaya devam eden öğretmenler oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında 284 veri toplanmıştır. Öğretmenlerden veri toplamak için kartopu örnekleme metodundan yararlanılmıştır. Bu örnekleme yönteminde ulaşılabilirlik açısından bazı veri gruplarına form dağıtılır daha sonra onların önerebileceği yeni kişilerle yeterli örnekleme ulaşınca kadar veri toplanmaya devam edilir. Başlangıçta sınırlı sayıda kişi ile veri toplanmaya başlansa bile o kişilerin yeni katılımcıları önermesi ile veri grubu kartopu misali artar (Mertens 2010). Bu yöntemle deprem bölgesindeki öğretmenlere ulaşılarak yeterli sayıya ulaşana kadar veri toplanmaya devam edilmiştir. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1.

Katılımcıların Demografik Özellikleri

	Gruplar	f	%
Cinsiyet	Kadın	129	45,4
	Erkek	155	54,6
Medeni durum	Bekar	40	14,1
	Evli	244	85,9
Yakınlarından kayıp yaşama durumu	Kayıp yaşadım.	77	27,1
	Kayıp yaşamadım.	207	72,9
Kıdem	0-10 yıl	53	18,7
	11-20 yıl	115	40,5
	21-30 yıl	93	32,7
	31 ve üstü yıl	23	8,1
Yaşanılan evin hasar durumu	Hasarsız	36	12,7
	Az Hasarlı	177	62,3
	Orta Hasarlı	16	5,6
	Ağır Hasarlı/Yıkıldı	55	19,4
	Toplam	284	100,0

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın kapsamında kişisel bilgi formu, Sürekli Umut Ölçeği, Yaşamda Anlam Ölçeği ve Travma Sonrası Büyüme Envanteri kullanılmıştır.

2.2.1. Sürekli Umut Ölçeği

Snyder ve diğerleri (1991) tarafından geliştirilen ve Türkçeye uyarlama çalışması Tarhan ve Bacanlı (2015) tarafından yapılan Sürekli Umut Ölçeği 12 maddeden oluşmaktadır. Alternatif Yollar Düşüncesi ve Eyleyici Düşünce olmak üzere iki alt boyutu olan likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin her iki boyutu dörder maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin umutla ilgisi olmayan dört dolgu maddesi bulunmaktadır. Ölçek puanlanırken dolgu maddelerine puan verilmemekte, diğer boyutların toplamı ile Sürekli Umut Ölçeği toplam puanı elde edilmektedir. Ölçeğin Türkçe uyarlamasında toplam varyansın % 61'inin açıklandığı görülmüştür. DFA sonuçları da (GFI = .96, AGFI = .92, CFI = .96 ve RMSEA = .077) ölçeğin yapı geçerliliğine sahip olduğunu göstermiştir (Tarhan ve Bacanlı, 2015).

2.2.2. Yaşamda Anlam Ölçeği

Steger ve diğerleri (2006) tarafından geliştirilen ve Türkçeye uyarlama çalışmaları Demirdağ ve Kalafat (2015) tarafından yapılan Yaşamın Anlamı Ölçeği 10 maddeden oluşan likert tipi bir ölçektir. Uyarlama çalışmalarında yapılan AFA sonucunda iki boyutlu yapısının toplam varyansın %68,2'sini açıkladığı görülmüştür. DFA sonuçları (RMSEA= ,068, NFI= ,93, CFI= ,95, GFI= ,93, AGFI= ,89, RFI= ,92) ölçeğin iyi uyum değerlerine sahip olduğunu göstermektedir (Demirdağ ve Kalafat, 2015).

2.2.3. Travma Sonrası Büyüme Envanteri

Travmatik yaşam olaylarının ardından algılanan psikolojik büyümeyi ölçmek için Tedeschi ve Calhoun (1996) tarafından geliştirilen ve Türkçeye uyarlama çalışmaları Kağan ve diğerleri (2012) tarafından yapılan Travma Sonrası büyüme Envanteri 21 maddeden oluşan bir ölçektir. Orijinal formu beş boyutlu olan ölçeğin Türkçe formu üç boyut altında toplanmıştır. Üç boyutlu yapısı toplam varyansın %64'ünü açıklamaktadır. İç tutarlılık katsayısı .92 dir (Kağan ve diğerleri, 2012).

2.3. Verilerin Analizi

Veriler analiz edilirken AMOS 24 ve SPSS 25 kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiler, tanımlayıcı istatistikler, iç tutarlılık katsayıları ve aracı rol analizleri bu programlar yardımıyla yapılmıştır.

3. Bulgular

Araştırmanın amaçları doğrultusunda deprem bölgesindeki öğretmenlerde iki farklı hipoteze cevap verecek şekilde model testi yapılmıştır. Modellere ilişkin analizlere geçmeden önce değişkenler arasındaki korelasyon, değişkenlerin puan ortalamaları ve iç tutarlık katsayısına bakılmıştır.

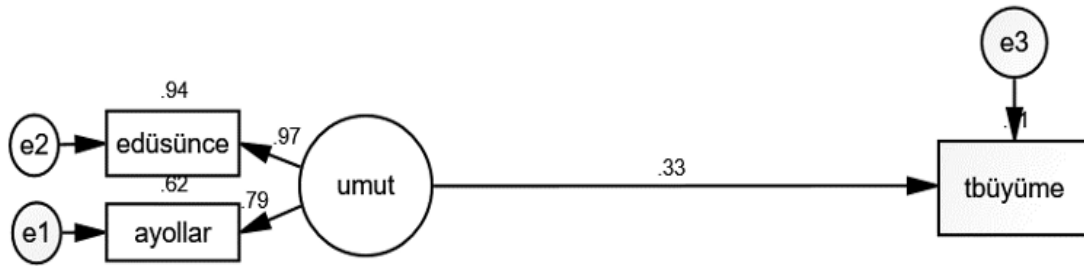
1. Model: Umut ve travma sonrası büyüme arasında ilişki var mıdır?
2. Model: Umut ve travma sonrası büyüme arasında ilişkide yaşamda anlamın aracı rolü var mıdır?

Tablo 2.*Değişkenlere ilişkin Ortalama, İç Tutarlık ve Korelasyon değerleri*

Değişkenler	N	X	C. Alpha	ss	1	2	3
1.Umut	284	47,39	,872	7,07	1	,477**	,311*
2. Anlam	284	28,08	,858	5,09		1	,204*
3. Travma sonrası büyüme	284	72,01	,944	20.80			1

**P<,001

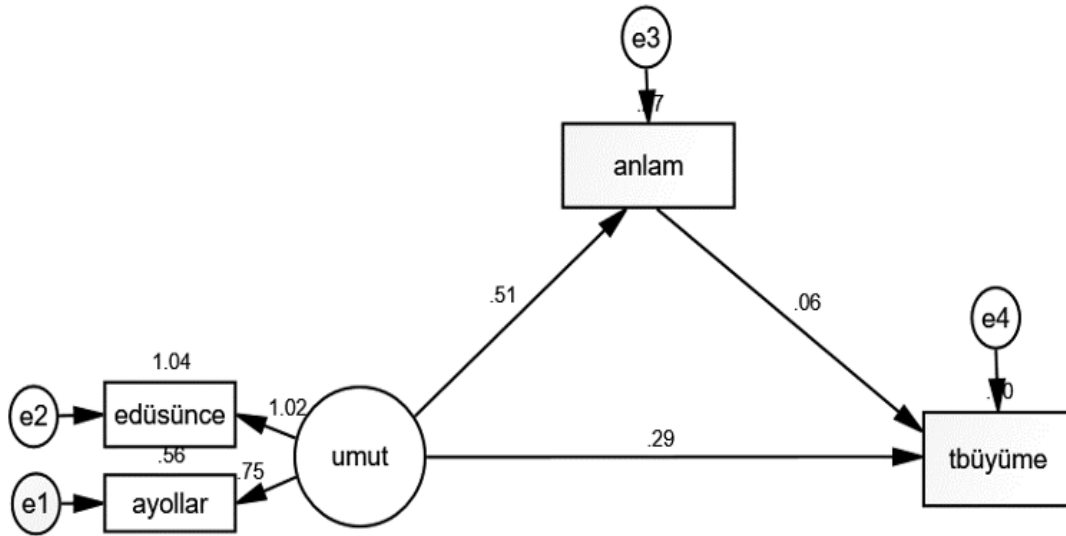
Tablo 2'de, umut, yaşamda anlam ve travma sonrası büyüme değişkenlerinin aritmetik ortalamaları ile Cronbach's Alpha iç tutarlık katsayıları yer almaktadır. Ayrıca, bu değişkenler arasındaki ilişkiyi gösteren korelasyon değerleri de sunulmuştur. İç tutarlık katsayıları tüm ölçme araçları için .70'in üzerinde çıkmıştır ($\alpha > .70$). Umut, büyüme ve anlam arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki çıkmıştır ($P < ,001$). Değişkenler arasındaki korelasyon değerleri anlamlı çıktığı için aracılık analizinin ön koşulu sağlanmıştır (Ekşi ve diğerleri,2020).

Model 1.*Umut ile Travma Sonrası Büyüme Arasındaki İlişkiye Dair Yapısal Model*

Model 1'de görüldüğü üzere deprem bölgesindeki öğretmenlerde umut ile travma sonrası büyüme arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r = ,33$; $p < ,001$). Umut büyüme arasındaki bu anlamlı ilişkiden sonra yaşamda anlamın aracı rol etkisinin inceleneceği diğer modele geçilmiştir.

Model 2.

Umut ile Travma Sonrası Büyüme Arasındaki İlişkide Anlamın Aracı Rolü

Model 2' de verilen analiz sonuçları anlamın umut ile travma sonrası büyüme arasında kısmi aracı bir rolünün olduğunu göstermektedir. Bulgular, umudun, travma sonrası büyüme üzerindeki etkisinin bir kısmının anlam aracılığıyla gerçekleştiğini göstermektedir. Birinci modelde umut ile travma sonrası büyüme arasındaki ilişki ($r = .33$) iken ikinci modelde yaşamda anlamın modele dahil edilmesiyle umut ve büyüme arasındaki ilişki ($r = .29$)'a düşmüştür. r değişim (0.04; $p < 0,05$). Modele ilişkin değerler Tablo 3' te verilmiştir.

Tablo 3.

Uyum İyilik değerleri ile Araştırma Verilerinin Karşılaştırılması

Uyum Ölçüleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Araştırmada Elde Edilen Uyum Değerleri
c2/df	$0 \leq c2 \leq 2df$	$2df \leq c2 \leq 3df$	.594
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.08$	.000
AGFI	$0.90 < AGFI < 1.00$	$0.85 < AGFI < 0.90$	.990
IFI	$0.95 \leq IFI \leq 1.00$	$0.90 \leq IFI \leq 0.95$	1.000
CFI	$0.95 \leq CFI \leq 1.00$	$0.90 \leq CFI \leq 0.97$	1.000
GFI	$0.90 < GFI < 1.00$	$0.85 < GFI < 0.90$	.999

Tablo 3'te verilen değerlerden görüleceği üzere anlamın aracı rol etkisinin incelendiği modelin sonuçlarının genel olarak iyi bir uyumu yansıttığı görülmektedir ($\chi^2/df = .594$; $RMSEA = .00$; $CFI = 1,000$; $GFI = 0,999$; $AGFI = .990$; $IFI = 1.000$). Elde edilen bu sonuçlar, deprem bölgesindeki öğretmenlerde umut ile travma sonrası büyüme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ve bu ilişkide anlamın kısmi bir aracı rol üstlendiğini göstermektedir.

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmanın amacı, 6 Şubat depreminin yıkıcı etki gösterdiği şehirlerde çalışan öğretmenlerde umut, yaşamda anlam ve travma sonrası büyüme arasındaki ilişkiyi incelemektir. Depremden etkilenen öğretmenlerde umut ile travma sonrası büyüme arasındaki ilişki incelenmiş ve bu iki değişken arasında pozitif yönlü orta düzeyde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Alan yazını incelendiğinde bu iki kavramın birlikte ele alındığı çalışmaların olduğu göze çarpmaktadır (Aras ve Topkaya, 2022; Byra, 2016, 2018; Confino ve diğerleri, 2023; Çağlar, 2023; De Klerk, 2017; Di Corrado, ve diğerleri, 2022; Heidarzadeh ve diğerleri 2016; Hullmann ve diğerleri, 2014; Kardaş ve Tanhan, 2018; Terzioğlu ve diğerleri, 2022; Umer ve Elliot, 2019; Wang ve diğerleri, 2020). Confino ve diğerleri (2023) tarafından travma yaşamış yetişkinlerle gerçekleştirilen araştırmada travma sonrası büyüme ile umut arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Hullmann ve diğerlerinin (2014) kanserli çocukların ebeveynleriyle; Heidarzadeh ve diğerleri (2016) kanser hastası yaşlı bireylerle; Aras ve Topkaya (2022) ve Di Corrado ve diğerlerinin (2022) koronavirüs hastalığını yaşayanlarla; Wang ve diğerlerinin (2020) kronik akciğer hastalığı olanlarla; Byra'nın (2016), (2018) travmatik omurilik felci geçirmiş kişilerle; De Klerk'in (2017) genç yetişkinlerle gerçekleştirdikleri araştırmalarda bu araştırmanın bulgusuyla benzer şekilde umut ile travma sonrası büyüme arasında pozitif yönlü orta düzeyde bir ilişki olduğu bulunmuştur. Umer ve Elliot (2019) tarafından mültecilerle gerçekleştirilen nitel araştırmada umudun, travma sonrası büyümeyle güçlü şekilde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Genç (2021) zorlayıcı yaşantılardan olan Covid-19 pandemisinde gerçekleştirdiği travma sonrası büyüme gibi pozitif bir kavram olan psikolojik iyi oluşu artırmaya yönelik grup rehberliği programının umudu ve psikolojik iyi oluşu birlikte arttırdığı sonucuna ulaşmıştır. Umudun azlığına veya olmamasına işaret eden umutsuzluk kavramıyla travma sonrası büyümenin ele alındığı araştırmalar da bulunmaktadır. Kardaş ve Tanhan (2018) tarafından deprem yaşamış üniversite öğrencileriyle yapılan araştırmada umutsuzluk ile travma sonrası büyüme arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Terzioğlu ve diğerleri (2022) sağlık personelleriyle gerçekleştirdikleri araştırmada sağlık çalışanlarının umutsuzluk düzeylerinin travma sonrası büyümeyle negatif yönlü ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. İki değişkenin deneysel olarak ele alındığı Çağlar (2023) tarafından travma yaşamış bireylerle gerçekleştirilen çalışmada ise grupla psikolojik danışmanın umudu ve travma sonrası büyümeyi arttırdığı belirlenmiştir. Yapılan araştırmalarda da görüldüğü gibi bu araştırmanın umut ve travma sonrası büyüme arasındaki sonucunun alan yazınıyla tutarlı olduğu söylenebilir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu, depremden etkilenen öğretmenlerin umutları ile travma sonrası büyümeleri arasındaki ilişkiye yaşamda anlamın kısmi aracılık ettiği yönündedir. Alan yazınında yaşamda anlamın, umut ile travma sonrası büyüme arasındaki ilişkiye aracılık ettiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamakla birlikte bu üç kavramın birlikte ele alındığı araştırmalar bulunmaktadır (De Klerk, 2017; Wang ve diğerleri, 2020). De Klerk'in (2017) genç yetişkinlerle ve Wang ve diğerlerinin (2020) kronik akciğer hastalığı olan kişilerle gerçekleştirdikleri araştırmalarda umut, var olan anlam ve travma sonrası büyüme arasında pozitif yönde ilişki olduğu bulunmuştur. Ayrıca yaşamda var olan anlamın, travma sonrası büyümeyle ele alındığı araştırmalarda (Başarıkan ve Seki, 2023; Berktaş-Kılınç, 2021; Dursun ve diğerleri, 2014; Kalafatoğlu, 2022; Kaya ve diğerleri, 2021; Mostarac ve Brajković, 2022; Türkeli ve diğerleri, 2023; Uysal, 2023) ve umutla ele alındığı araştırmalarda (Ayhan, 2023; Sapancı ve Bahtiyar, 2018; Vaksalla ve Hashimah, 2015) pozitif yönlü bir ilişki göze çarpmaktadır. Alan yazınındaki çalışmalar dikkate alındığında bu araştırmanın yaşamda var olan anlamla ilgili bulgusunun literatürle uyumlu olduğunu söylemek mümkündür.

Deprem, travmatik yaşantılara ve stres yaşantılarına sebebiyet veren afetlerdendir. Afetlerle başa çıkabilmek bireyleri psikolojik anlamda güçlü kılmaktadır (Okan ve Şahin, 2024, Şahin ve Okan, 2024). Travma sonrası büyüme, bu tarz afetlerden güçlenerek çıkmayı ifade etmektedir (Tedeschi ve Calhoun, 2004). Travma sonrası büyüme, yaşanan travmatik durumlara

rağmen bireyin hayata tutunması olarak görülebilir. Umut, bireylerin hedefler belirlemesine, hedeflere ulaşabilmek için yollar oluşturmaya ve bunları başarabilmek adına ihtiyaç duyulan kişisel enerjiyi toplamasına olanak sağlamaktadır (Snyder, 2002). Umut düzeyi yüksek bireylerin travmatik yaşantılarda ve zorluklarda anlam bulma ihtimalleri daha fazladır (Feldman, 2005). Bu durum, umudun bireylerin travmatik deneyimlerle başa çıkma sürecini etkileyerek travma sonrası büyümeyi teşvik ettiğini işaret etmektedir. Umudlu bireyler yaşamda daha fazla anlam bulabilir ve bu da beraberinde travma sonrası büyümeyi sağlayabilir (Wang ve diğerleri, 2020). Umudun ve yaşamda var olan anlamın yüksekliğinin deprem gibi yaşantılardan sonra bireyi koruyucu bir etki oluşturacağı ve bunun sonucunda travma sonrası büyümeye katkı sağlayacağı söylenebilir.

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda araştırmacılara şu öneriler sunulabilir:

Bu araştırma deprem yaşamış devlet memuru olarak çalışan eğitimcilerle yapılmıştır, benzer araştırma özelde çalışan öğretmenlerle veya başka meslek gruplarıyla yürütülebilir. Bu araştırmanın yetişkinlerle yapıldığı göz önüne alındığında ilgili araştırma farklı yaşam dönemindeki bireylerle (çocuklar, ergenler, genç yetişkinler ve yaşlılar) gerçekleştirilerek ilgili bireylerin travma sonrası büyüme, yaşamda anlam ve umut düzeyleri belirlenebilir. Depremden etkilenen bireylerle yapılan bu araştırma, farklı afet türlerini yaşamış bireylerle (göçük, sel, heyelan v.b), kronik rahatsızlığı olanlarla, dezavantajlı gruplarla, yas yaşayanlarla, terörden etkilenmiş bireylerle ve mültecilerle gerçekleştirilerek umut, yaşamda var olan anlam ve travma sonrası büyüme arasındaki ilişkiler incelenebilir. İlgili kavramlar bu araştırmadan farklı olarak nitel veya deneysel desende çalışılabilir veya kesitsel bir araştırma yerine çalışma boylamsal olarak gerçekleştirilebilir. Ayrıca travma sonrası büyüme ile psikolojik sağlamlık, mutluluk, iyimserlik, özgecilik, psikolojik iyi oluş gibi pozitif kavramlar birlikte ele alınabilir.

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda psikolojik danışmanlara şu öneriler sunulabilir:

Bu araştırma sonucunda yaşamda var olan anlamın ve umudun yüksekliğinin travma sonrası büyümeyi de yükselttiği görülmektedir. Travmatik olaylarla (deprem, sel, heyelan, göçük, terör v.b) ülkemiz sık sık karşılaşmaktadır. Bu nedenle psikolojik danışmanlar tarafından bireylerin umutlarının ve var olan yaşam anlamlarının yükseltilmesi, zorlu yaşantılara maruz kalma söz konusu olduğunda travma sonrası büyümeyi sağlayabilir. Öğretmenlerin hitap ettiği kitlenin genişliği dikkate alındığında öğretmenlerle yürütülecek koruyucu ve müdahale edici çalışmaların öğrencilerin ve velilerin de travma sonrası büyüme gerçekleştirmelerine katkıda bulunabilir. Bugünün öğretmenlerinin geçmişin öğrencileri olduğu düşünüldüğünde öğrencilere yönelik grup rehberliği ve psikoeğitim çalışmalarıyla öğrencilerin umut düzeyleri arttırılabilir, yaşam anlamları yükseltilebilir bu sayede yaşanacak travmatik olaylarda bireyin büyüme gerçekleştirmesi sağlanabilir.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Yazarlar bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Destek/Finansman Bilgileri

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Etik Kurul Kararı

Bu araştırma için Fırat Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu tarafından (12.01.2024 tarih ve 21321 sayı numarasıyla) etik izin alınmıştır.

Yapay Zeka Kullanımı Bildirimi

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir yapay zeka aracından faydalanmamıştır.

Kaynakça

- AFAD. (2023). 06 Şubat 2023 Pazarcık-Elbistan (Kahramanmaraş) Mw: 7.7 – Mw: 7.6 Depremleri Raporu. 140 s.
https://depem.afad.gov.tr/assets/pdf/Kahramanmara%C5%9F%20Depremi%20%20Raporu_02.06.2023.pdf
- Affleck, G. ve Tennen, H. (1996). *Construing benefits from adversity: Adaptational significance and dispositional underpinnings. Journal of Personality, 64*(4), 899-922.
<http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-6494.1996.tb00948.x>
- Aras, N. Y., ve Topkaya, N. (2022). The roles of post-traumatic stress symptoms, resilience, and hope on post-traumatic growth in survivors of novel coronavirus disease (covid-19). *Psikiyatriye Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry, 14*(1), 110-120. DOI: 10.18863/pgy.1078789
- Ayhan, Z. (2023). Yaşlı bireylerde umut/umutsuzluk durumunun yaşam anlamı ve öz yeterliklerine toplumsal bakış. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 12*(35), 625-650.
- Aykut, G. (2023). *Deprem ve Toplum Psikolojisi*. F. Çakı ve K. Canatan (Ed), *Deprem ve Toplum* (s. 77-95). Çizgi Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Bal, K. H. (2023). *Suç mağduriyetinde travma sonrası büyümeyi açıklayıcı etmenler: onarıcı adalet çerçevesinden bir bakış*. (Yayın No. 828419) [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Başarıkan, R., ve Seki, T. (2023). Boşanma yaşantısı olan bireylerin yaşamda anlam ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri ile travma sonrası büyümeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12*(1), 258-269.
<https://doi.org/10.33206/mjss.1166664>
- Berktaş- Kılınç, Y. B. (2021). *Jinekolojik kanser tanısı olan kadınlarda travma sonrası büyüme ve yaşamın anlamı*. (Yayın No. 706089) [Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Burhanoglu, N. (2021). *The effect of posttraumatic cognitions on the posttraumatic stress and posttraumatic growth in covid-19 pandemic: the mediating role of hope and self-efficacy*. (Yayın No. 706089) [Master thesis, İzmir Ekonomi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi Yayınları.
- Byra, S. (2016). Posttraumatic growth in people with traumatic long-term spinal cord injury: predictive role of basic hope and coping. *Spinal Cord, 54*, 478-482.
<https://doi.org/10.1038/sc.2015.177>
- Byra, S. (2018). Basic hope and posttraumatic growth in people with traumatic paraplegia—the mediating effect of acceptance of disability. *Spinal Cord, 57*(4), 301-307.
<https://doi.org/10.1038/s41393-018-0215-7>
- Byrne, B. M. (2010). *Structural equation modeling with AMOS: basic concepts, applications, and programming*. Routledge Taylor & Francis Group.
- Confino, D., Einav, M., ve Margalit, M. (2023). Post-traumatic growth: The roles of the sense of entitlement, gratitude and hope. *International Journal of Applied Positive Psychology, 8*, 453-465. <https://doi.org/10.1007/s41042-023-00102-9>

- Çağlar, A. (2023). *Pozitif psikoterapi temelli grupla psikolojik danışmanın travma sonrası büyüme, travma sonrası bilişsel yükleme ve umut üzerindeki etkisi*. (Yayın No. 692698) [Doktora tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Çapkın, K. M. (2023). *Malul gazilerde travma sonrası büyümeyi yordayan faktörler: bir karma yöntem araştırması*. (Yayın No. 829057) [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Çebi, E. (2020). *The investigation of meaning in life in terms of self-construal, self-concept clarity and gratitude among university student*. (Yayın No. 632309) [Doctoral thesis, Ortadoğu Teknik Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2016). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik SPSS ve LISREL uygulamaları* (4. Baskı). Pegem Akademi.
- De Klerk, E. (2017). *Post traumatic growth, meaning in life and hope among emerging adults*. University of Johannesburg South Africa.
- Demirbaş, N. (2010). *Yaşamda anlam ve yılmazlık*. (Yayın No. 265337) [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Demirdağ, S., ve Kalafat, S. (2015). Meaning in Life Questionnaire (MLQ): The study of adaptation to Turkish, validity, and reliability. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2), 83-95. DOI: 10.17679/iuefd.16250801
- Di Corrado, D., Muzii, B., Magnano, P., Coco, M., La Paglia, R., ve Maldonato, N. M. (2022). The moderated mediating effect of hope, self-efficacy and resilience in the relationship between post-traumatic growth and mental health during the covid-19 pandemic. *In Healthcare* 10(6), 1091-1106. <https://doi.org/10.3390/healthcare10061091>
- Doğan M. (2013). Failure of structural (RC, masonry, bridge) to Van earthquake. *Engineering Failure Analysis*, 35, 489-498.
- Dursun, P., Saracli, S., ve Konuk, O. (2014). The roles of meaningful life and posttraumatic stress in posttraumatic growth in a sample of Turkish university student. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 159, 702-706. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.12.454>
- Dursun, P., ve Söylemez, İ. (2020). Travma sonrası büyüme: Gözden geçirilmiş son model ile kapsamlı bir değerlendirme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 31(1), 57-68.
- Ekşi, H., Okan, N., ve Mert, H. Ş. (2018). Kişisel anlam profili ölçeği kısa formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 47(47), 157-168.
- Eksi, H., Okan, N., & Dinç, S. (2020). Are Early Period Maladaptive Schemas Effective in Adolescence? Their Effect on Parenting Styles and the Need for Social Approval. *World Journal of Education*, 10(6), 123-135.
- Ekşi, H., Şahin, Y., Akça Koca, D., Eminoğlu, Z., ve Ekşi, F. (2022). A bridge from will to authenticity: The role of meaning. *Curr Psychol* 42, 15090-15098. <https://doi.org/10.1007/s12144-022-02744-5>
- Elçi, Ö. (2021). *Predictive factors of posttraumatic stress and posttraumatic growth among the survivors of van, 2011, earthquakes' trauma*. (Yayın No. 660365) [Doctoral thesis, Ortadoğu Teknik Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Feldman, D. B. (2005). Seeing order in chaos: The associations of hope and belief with benefit finding. Unpublished manuscript.
- Frankl, V. E. (2009). *İnsanın anlam arayışı*. (S. Budak, Çev.) İstanbul: Okuyan Us Yayınları.

- Genç, H. (2021). *8.sınıf öğrencilerine yönelik grup rehberliği programının psikolojik iyi oluş ve umut düzeylerine etkisi: Çevrimiçi bir uygulama*. (Yayın No. 669884) [Doktora tezi, İnönü Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Heidarzadeh, M., Dadkhah, B., ve Gholchin, M. (2016). Post-traumatic growth, hope, and depression in elderly cancer patients. *International Journal of Medical Research & Health Sciences*, 5(9), 455-461.
- Horwitz, A. V. (2018). *PTSD: A short history*. (1. Baskı). JHU Press,.
- Hullmann, S. E., Fedele, D. A., Molzon, E. S., Mayes, S., ve Mullins, L. L. (2014). Posttraumatic growth and hope in parents of children with cancer. *Journal of Psychosocial Oncology*, 32(6), 696-707. <https://doi.org/10.1080/07347332.2014.955241>
- İnci, F., ve Boztepe, H. (2013). Post traumatic growth: if something not killing could be strengthened? *Journal of Psychiatric Nursing*, 4(2), 80-84.
- Joseph, S., ve Linley, P. A. (2005). Positive adjustment to threatening events: An organismic valuing theory of growth through adversity. *Review of General Psychology*, 9(3), 262-280.
- Kağan, M., Güleç, M., Boysan, M., ve Çavuş, H. (2012). Travma Sonrası Büyüme Envanteri'nin Türkçe Versiyonunun normal toplumda hiyerarşik faktör yapısı. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 11(5), 617-624.
- Kalafatoğlu, Z. L. (2022). *Posttraumatic growth, posttraumatic stress, meaning in life, death anxiety, intolerance of uncertainty and loss in the midst of the Covid-19 pandemic*. (Yayın No. 754796) [Master thesis, Bahçeşehir Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Kardaş, F., ve Tanhan, F. (2018). Van depremini yaşayan üniversite öğrencilerinin travma sonrası stres, travma sonrası büyüme ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 1-36. <http://dx.doi.org/10.23891/efdyu.2018.60>
- Kaya, Y., Yaşar, B. N., ve Arslan, S. (2021). Koronavirüs (COVID-19) salgını sürecinde travma sonrası büyüme ve hayatın anlamı arasındaki ilişki. *Gevher Nesibe Journal of Medical and Health Sciences*, 6(14), 97-104. <https://doi.org/10.46648/gnj.278>
- Kemer, G. (2006). *The role of self-efficacy, hope, and anxiety in predicting university entrance examination scores of eleventh grade students*. (Yayın No. 205085) [Master thesis, Orta Doğu Teknik Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Kuloğlu, E. N. (2023). *Lise öğrencilerinde umut ve dindarlık ilişkisi: Bartın imam hatip liseleri örneği*. (Yayın No. 826596) [Yüksek lisans tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Mertens, D. M. (2010). *Research and evaluation in education and psychology: Integrating diversity with quantitative, qualitative, and mixed methods* (3th ed.). Sage publications.
- Mostarac, I., ve Brajković, L. (2022). Life after facing cancer: Posttraumatic growth, meaning in life and life satisfaction. *Journal of Clinical Psychology in Medical Settings*, 29, 92-102. <https://doi.org/10.1007/s10880-021-09786-0>
- Okan, N., ve Şahin, Y. (2023). Mental Health During Crisis: Development and evaluation of the Post-disaster Spiritual Coping Scale in Turkey. *Journal of Religion and Health*, 63, 1609-1622. <https://doi.org/10.1007/s10943-023-01959-5>
- Sapancı, A., ve Bahtiyar, M. (2018). Adil dünya inancı, sürekli umut, pozitif ve negatif duygu durumu ve sosyal desteğin yaşamda anlamı yordama gücü. *Turkish Studies Educational Sciences*, 13(19), 1537-1549. DOI:<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.14075>

- Sarısoy, G. (2012). *Travma sonrası büyümenin derecesinin ve travma sonrası büyümeyi yordayan etkenlerin meme kanseri hastalarında incelenmesi*. (Yayın No. 308504) [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Schumacker, R. E., ve Lomax, R. G. (2010). *A beginner's guide to structural equation modeling*. New York: Routledge, <https://doi.org/10.4324/9780203851319>
- Snyder, C. R. (2002). Hope theory: Rainbows in the mind. *Psychological Inquiry*, 13(4), 249-275. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1304_01.
- Snyder, C. R., Harris, C., Anderson, J. R., Holleran, S. A., Irving, L. M., Sigmon, S. T., Yoshinobu, L., Gibb, J., Langelle, C., ve Harney, P. (1991). The will and ways: Development and validation of an individual-differences measure of hope. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(4), 570-585.
- Staats, S. ve Stassen, M. (1985). Hope: an affective cognition. *Social Indicators Research*, 17(3), 235-242.
- Steger, M. F., ve Kashdan, T. B. (2013). The unbearable lightness of meaning: Wellbeing and unstable meaning in life. *The Journal of Positive Psychology*, 8(2), 103-115.
- Steger, M. F., Frazier, P., Oishi, S., ve Kaler, M. (2006). The meaning in life questionnaire: Assessing the presence of and search for meaning in life. *Journal of Counseling Psychology*, 53(1), 80-93.
- Şahin, Y., & Okan, N. (2024). Development of a scale examining post-disaster coping motivations in turkey after the 6 February earthquake. *International Journal of Methods in Psychiatric Research*, e2031. <https://doi.org/10.1002/mpr.2031>
- Tarhan, S., ve Bacanlı, H. (2015). Sürekli Umut Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 3(1), 1-14.
- Tedeschi, R. G., ve Calhoun, L. G. (1996). The Posttraumatic Growth Inventory: Measuring the positive legacy of trauma. *Journal of Traumatic Stress*, 9(3), 455-472. <https://doi.org/10.1002/jts.2490090305>
- Tedeschi, R. G. ve Calhoun, L. G. (2004). Posttraumatic growth: Conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry*, 15(1), 1-18. https://doi.org/10.1207/s15327965pli1501_01
- Tedeschi, R. G. ve Moore, B. A. (2016). *The posttraumatic growth workbook: Coming through trauma wiser, stronger, and more resilient*. New Harbinger Publications.
- Terzioğlu, C., Ayhan, F. ve Kamışlı, S. (2022). COVID-19 kliniklerinde çalışan sağlık personelinin umutsuzluk, depresyon ve travma sonrası büyüme durumları. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(4), 1419-1427. <https://doi.org/10.37989/gumussagbil.1000897>
- Tosun, F. (2023). *Suriyelilerde travma sonrası stres, travma sonrası büyüme ve din*. (Yayın No. 818298) [Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Türkeli, A., Karagöz, N. T., ve Alpay, E. H. (2023). Depreme maruz kalmış kişiler arasında travma sonrası büyüme envanteri kısa formunun psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(3), 600-611. <https://doi.org/10.47525/ulasbid.1324799>
- Umer, M., ve Elliot, D. L. (2021). Being hopeful: Exploring the dynamics of post-traumatic growth and hope in refugees. *Journal of Refugee Studies*, 34(1), 953-975. <https://doi.org/10.1093/jrs/fez002>

- Uysal, C. (2023). *Son 5 yılda yas yaşamış bireylerde travma sonrası büyüme, bağlanma ve yaşamda anlam*. (Yayın No. 790266) [Yüksek lisans tezi, Bahçeşehir Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Vaksalla, A., ve Hashimah, I. (2015). How hope, personal growth initiative and meaning in life predict work engagement among nurses in Malaysia private hospitals. *International Journal of Arts & Sciences*, 8(2), 321-378.
- Wang, J., She, Y., Wang, M., Zhang, Y., Lin, Y., ve Zhu, X. (2020). Relationships among hope, meaning in life, and post-traumatic growth in patients with chronic obstructive pulmonary disease: A cross-sectional study. *Journal of Advanced Nursing*, 77(1), 244–254. <https://doi.org/10.1111/jan.14605>
- Yalçın, Ç. P. S. (2022). *Üniversite öğrencilerinde internet ve sosyal medya bağımlılığı ile çocukluk çağı travmaları, siber dissosiyasyon ve travma sonrası büyüme arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi*. (Yayın No. 783656) [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

İletişim/Correspondence

Hulusi GENÇ, Psikolojik Danışman, hugenc44@gmail.com

Mehmet DEMİRDAĞ, Öğretmen, mhmtdmrhn44@hotmail.com

Yahya ŞAHİN, Dr. Öğr. Üyesi, yahyasahin44@gmail.com

Ebubekir ŞAHİN, Öğretmen, ebubekirsahin44@hotmail.com